

IVAN LAH:

SANJE O DOMOVINI.

SPOMIN IZ MLADOSTI.

Neskončno lepa in mila si, noč v tujini, lepa in grenka kot misel na domovino. Jasno je nad teboj nebo, v daljavi izginjajo teme v neznane strani, zvezde migljajo nad obzorjem v neštivilnih vrstah, vse kot je bilo takrat, včasih, v domovini. . . . Zato vstajajo misli kot iz dežele spominov in hite domov obiskat domovino. Težke in otožne so misli, težke in otožne, kot je duša otožna in žalostna, ker je daleč od tam in so spomini na tiste čase v njej. In ona kot da zasanja o njih, misli pa se dvigajo počasi na daljno pot in gredo vasovat v domovino. Gredo tiho in otožno kōt izgubljeni oblaki pod nebom, nemirne kot jesenski veter nad zapuščeno zemljo. Gredo in vasujejo v tihi noči na Slovenskem, v tihi dolenski zemlji . . .

Globoko v srcu si ostala ti, domovina, kot sem te bil zagledal takrat v mladih dneh, in je ostalo tako. In kadar je v tujini tiha, lepa noč, vasujejo moje misli v tebi in se vračajo jadrno iz daljnih strani, in pripovedujejo o tebi, kot bi mati pripovedovala neverjetno lepe pripovedke. Tiho leže doline s polji, vasi stoje ob poljih, spe in sanjajo, reka šumi daleč od njih, gozdi šepetajo v noči na obronkih ob gričih. Na planjavi v selu dremljejo mirne lučce po nizkih kočah in gledajo pomežikujoče v tiho noč. Zdaj pazdaj se v daljavi kje vidi premikajoča se luč, kot da čarovnica išče skritih poti. In če se vidijo meglice, ki v gori vstajajo, misli vsak, da gre poljska čarovnica delat škodo. Kadar je temna, oblačna noč, je vse mirno, povsod brez luči, le reka šumi glasneje, in gozdi vršé, in vse spomni na nesrečo, kot jo

ima človek, ki ne pozna sreče, ker ga je zadela usoda. Zato so čudovito lepe tvoje sanjajoče noči, kot so bile v srečnih letih, ko je mladost sanjala o tebi z vsemi svojimi sanjami in so oči radovedno gledale v tvojo daljavo in iskale vsega, kar je bilo kdaj v tebi. In vse je bilo kot ponočne lepe sanje v jutru. Zato hodijo v takih lepih nočeh moje misli vasovat v tiste kraje nazaj . . .

Po planjavi se oglasi pesem, pesem naroda, otožno - vesela . . . Kaj je vse v tej pesmi? Vsa duša naroda, vesela, polna odmevov, kot zemlja njegova, polna smeha in radosti, in vsa nesreča ji je nič. Zapoješ in pozabiš vse, zato poješ veselo. Nič se ni rešilo, pesem sama se je rešila, ker odmeva nepozabljiva v duši naroda, kot odmeva med gorami domovine. Zato si tako lepa, pesem domača, v tujini; poješ o nečem, česar ni, a poješ tako lepo, da o tem sanja duša neprestano in si misli, kot da bi bilo. Kje si se porodila, taka pesem? V dolinah pod veselimi, zelenimi griči, ob poskočni Krki, v vedno radostni dolenski duši, ki pozabi žalost ob trenutku nesreče in si zapoje veselo o sladkem vincu . . . Lepa si, pesem, in v tebi odmevajo zategnjeni glasovi, kot se glase na noč tja čez planjavo na Posavje, ko vse zagrnejo tihi mrakovi in samo Sava šumi svojo neprestano šumečo pesem. Je-li jezna ta pesem ali bojevita tako? Zakaj je tako nerazumljiva, kot bi šumela narodu brez preteklosti in bodočnosti? Z izdajalci je pognojena zemlja. Vstani, narod, in poslušaj pesem o preteklosti in bodočnosti, kajti čudovito lepe so v tebi pomladi in neskončno otožne so tvoje jeseni . . . Poslušaj, kako se izgubljajo glasovi v zadnjih gorah in odmevajo, kajti na drugi strani se ne poje več

njej podobna, sorodna pesem: umrla je na tleh, kjer se je rodila, kot je umrl narod-brat... Zato si tako mila, otožno-vesela, dolenjska pesem. V duši zbujaš otožnost in žalost, ko odmevaš nad domačo zemljo tja nad grob brata-naroda... Pesem si iz duše vesele, enaka kot ona, enaka kot narod, ki trpi in ne ve, da trpi in pozabi na to. Ti veseli suženj, kaj vse spi v tvoji duši, kake so tvoje sanje, o tem kar je bilo, o tem, o čemer ne veš, kako je sedaj, in kaj sanjaš, da prineso neprijazni časi, tebi veselemu, večnemu sužnju, z radostjo v srcu, s smešno pesmijo v nesreči, ki hočeš, da je tuja srcu, ker je kot usojena in si je navajen... In kaka sila počiva pod to veselo, zdravo dušo! Ne zapoješ o tem nič, ne misliš na to, kot da veš, in se ne meniš za to...

In po polju gre fant vesel in brezskrbno zauka, da ga sliši njegova nevesta...

In meni je všeč. Zaukaš in pozabiš, fant, vse bridkosti: navajeni smo nesreče, kot da je usojena, mi vsi, vsi. Zato je ne čutimo, ne zmenimo se, kajti v duši spi velika sila in zapojemo si lahkomišno pesem, da se ne pravi nič, samo da se zapoje, ker vemo, da spi v duši sila, pa kaj zato in kaj nam drugo mar. Kdor hoče, naj verjame, kdor ne, pa ne. Mi pa vemo vse in kaj je treba govoriti o tem...

Lepa in mila je noč v tujini, lepá in grenka, kot misli iz domovine...

Kajti ne hodi vsakdo po cvetočem polju pod zvezdnatim nebom, in ne čakajo vsakega mladeniča dremajoča okenca in nima vsakdo speče kože v mesečni senci dreves, prikrite od daleč okrog z lahno meglico...

Drugače je to... Ni sanj o sreči... In zato hodijo misli kot večje sredi planjave, in gledajo od daleč srečo in kot bi iskale miru, ker nimajo tihe kože, kjer bi se naselile v sladki ljubezni in šepetale o nečem lepem.

Daleč smo šli mladi ljudje v tujino in le misli hodijo vasovat v naših nočeh nazaj v srečne čase...

Zato so tako čudne take noči, zato tako težko leže misli v srcu, dokler ne gredo obiskat domovine...

V taki noči želim umreti. Peljali bi me domov — tako sanjam — in bi si počil sredi polja in zasanjal lepe sanje o zemlji, nad katero se glasi lepa pesem in so noči tako lepe...

In ne videl bi podnevi trpljenja, ki bi motilo moje sanje...

Čudno hrepenenje po taki smrti pride v dušo, ker si želi sreče, tihe, neznane sreče, polne sanj v srečni deželi.

Osamljeno je srce in molči, in nihče ne vpraša, kako in kaj.

Pravilo bi in pripovedovalo, in nima nikogar ob sebi, ki bi poslušal o tem...

Tako se vračajo misli, polne sreče, in pripovedujejo o željenih ciljih, in pesmi se slišijo v tem, kot bi pravile bajke iz neznane prečudne dežele.

Ali je to iz dežele mrličev?...

Živa je pesem tam in mogočna. Kaj hočeš, taka neumna misel? Zapoj in pozabi!

In s pesmijo pojdi in poj z dragimi, vmes pa jim govori mogočno besedo o preteklosti in bodočnosti, kot jo šumi Šava čez Posavje, nerazumljivo, neprestano šumeče, kot da jo šumi narodu brez preteklosti in bodočnosti.

Zato je prav, da je bilo tako, ni treba takih sanj in nepotrebnih misli, kajti sila velika počiva pod pesmijo, polno življenja in radosti, ker čuti človek silo v srcu. In zato so prišle tiste sanje prav po nepotrebnem, in kaj hočemo s smrtjo — — — — —

Nekoč v tak večer so se vrnile moje misli, otožne so bile, vasovale so in pripovedovale o domovini.

Poslušal sem jih in duša moja je bila trudna, kot moje misli, žalostna je postala in otožna. Ko pa sem začul o pesmi, se je kot zaskovalo v noči... Zapoj in pozabi! In takrat sem zaspal in zasanjal. Bilo je, kot bi bil tak večer, in jaz sem se vrnil domov, z veselo mislijo v srcu, z radostjo na licu... Ko sem se približal, sem se spomnil na nesrečo. Tako sem se v tistem večeru vrnil k materi — domovini... Čudno lep večer je bil, kot je tak večer menda samo tam doma, kot o njem sanja mladost na Dolenjskem. Tiho

so ležale koče po ravnini, brlele so v njih lučce, okenca so dremala, kakor dremlejo v svetih večerih vsako leto in se svetijo menda zato, da bi bila zemlja enaka nebesom, z zvezdami razsvetljenim. Daleč, kjer so ležali gozdi ob gričih in so po njih peljale steze, so se čule pesmi, in pomikale so se lučce tja, kot bi šle čarovnice motit ponočnega vasovavca, če jih je razžalil. In po polju so šle motne sence, temne postave ljudi. Kam gredo, tako upognjeni, kot da nosijo nekaj težkega na vratu? Zakaj so tako težke njih roke, tako trudna je njih hoja... Tako je v domovini, če se pogleda daleč v njeno motno sliko.

Takrat sem prišel domov. Sanjalo se mi je, da je to naš sveti večer, kajti belo je bilo vse, le tam je bilo temno v ozadju podobe, kot se je videlo. In pravijo, da ni sreče, če ne praznujemo svetega večera doma. Zato sem zaželel domov in sem šel z veseljem in čudnim hrepene-
njem, in ko sem videl tja v temino,

je bila duša žalostna, kot popotniku iz tujine. In tako sem prišel k nji, k materi. Ona je bila starka, razoran je bil njen obraz in otožnost je senčila njen veseli pogled, in vendar je prišel nasmeh v vse njeno obličje, ko je zagledala sina, ubogega in zapuščenega, ki se je vrnil iz tujine. Kajti drugi gredo in se ne vrnejo. Velika tragedija je njena ljubezen... Bilo je, kot da sem bil pred njenimi nogami, kot se to slika o izgubljenem sinu... Ona pa je dela roko na glavo in me pogledala z ljubeznijo. Tresoč

je bila njena roka, a vendar tako lahko je bilo in hladilno, kot bi se sanjalo tako prijetno. Pogledala me je in mi govorila, kakor pride trenotek, molčeč in velik. Kaj bi govoril jaz? Molčal sem in sem bil srečen ob nji in ni bilo treba besede. To je v duši naroda, da molči, ko čuti, kot bi ne znal povedati... Tako sva se razumela...

„Trpiš, sin?“

„Trpim, mati.“

„In me ljubiš še?“

„Ljubim, mati.“

Oblile so jo solze, ali od radosti, da jo še ljubi sin, da je prišel k njej iz tujine domov, ali pa od žalosti, ker ni imela, da bi pogostila sina. Kaj bi ne dala mati za sina! Njena usoda je bila žalostna, prebila je hude dni — tuji ljudje so šli nekoč mimo — in ničesar nisem mogel želeli od nje, samo da sem bil ob nji. Počivala sva drug ob drugem in vsak je mislil, da pridejo drugi, boljši časi, ko se vrnejo sinovi domov, in

bomo vedno skupaj, in takrat bi živeli ob njej in ona ob nas in bi se razveselila, omladila...

Pa je prišla v srce otožna misel, težka, kot zakleta, da bo še ostala sama, in morali bomo po usodi živeti daleč od nje. Ranila je misel moje srce, zabolelo je tako v duši in sem se zbudil... Ležal sem v svoji slabi sobi, zunaj pa je nad velikim mestom ležala mračna jesenska noč, čudna in neprijetna, kot so noči v tujini... Ob meni so vsovale moje misli in mi pravile o mnogih lepih

Anton Janežič.

K petdesetletnici njegove „Slov. slovnice“.

nočeh. Zakaj je postala žalostna duša, ko so sanje izginile? In so bile sanje? Ali so bile daleč od resnice? Take so bile sanje o domovini. Pogosto jo obiskujejo moje misli, kot piše sin iz tujine materi. Včasih v mladosti — pri nji spi vsa mladost z vsemi sanjami — sem bival ob njej kot njen ljubljenelec in drugi so bili pri njej. Smehljala se nam je in nas božala. Vedno enak je bil njen obraz, in nisem zapazil, kako se starajo njena lica in oči so gledale zmiraj z ljubeznijo... Nikdar nisem videl njenih preteklih dni in sem mislil, da je srečna, kot se vidi. Slišali smo praviti o nji iz prejšnjih časov, in videl sem, da nismo razumeli njenega čudnega nasmeha, ki je bil za nas vesel, pa le zato, ker je bil njen in je bil namenjen nam iz njene ljubezni.

In so odšli, in mnogi se niso vrnili. Zato so težke te noči in grenke take misli. In želel bi si takih sanj, sanj o njej, ki lažejo

in so vendar lepe... Moje misli pripovedujejo o njej samo lepe bajke, ki se godé v takih lepih nočeh, v skritih dolenjskih dolinah, polnih petja, kot da ni nesreče... In kaj gre tam v ozadju v poltemi, z vpognjenimi glavami, s težkimi rokami, s trudno hojo? Kam gredó? Kaj plavajo ti oblaki po severnem vetru, motit njene lepe dni? Zakaj motijo moje sladke sanje?

Šli so sinovi in se niso vrnili, niso hoteli ali niso mogli, pozabili so ali pa so jih zmotili na druga pota proč od nje, in ona je sama in zapuščena...

Kaj ste nehale? Pripovedujte, misli, kaj ste še videle! Odkod prihaja ta lepa otožno-vesela pesem, polna življenja in veselja? Zapoj in pozabi! Poslušaj, kako poje fant, ko gre čez polje: ne boji se nikogar, kajti silo čuti mogočno.

In začnó se o nji nove sanje, sladke in lepe, dolgo tja v zaspano noč...

ZVONIMIR:

GAZELICA.

Nemir me žene v širni svet —
da peljal bi se v širni svet,
da meril bi kot sokol sivi
s perotjo lahno širni svet,
da jadral bi čez morje sinje,

da bi objadral širni svet;
nemir me žene — da na vrancu
bi iskrem jezdil v širni svet,
nemir me žene... kakorkoli,
le dalje, dalje v širni svet!...

